

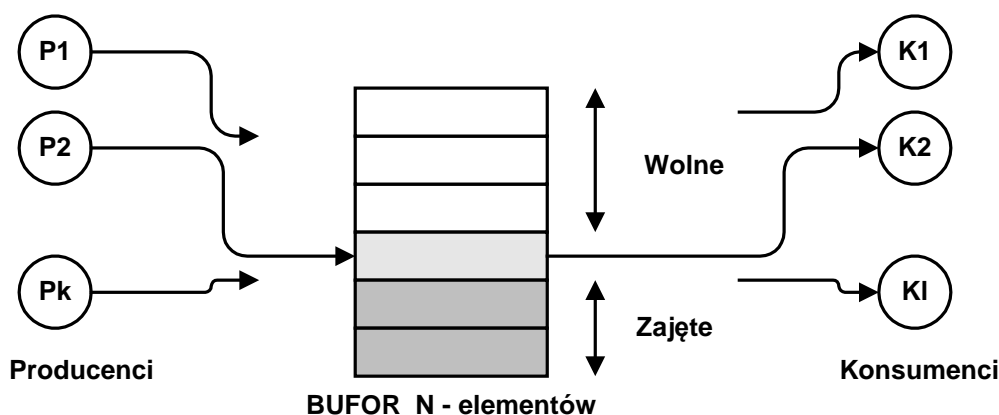
10. Synchronizacja użycia zasobów, Semaforey

10.1 Problem producenta i konsumenta

Zagadnienie kontroli użycia jednostek zasobu

W systemie istnieje pula N jednostek zasobu pewnego typu. Procesy mogą pobierać z puli zasoby i je zwracać. Gdy brak jest zasobu a pewien proces będzie próbował go pobrać ulega on zablokowaniu. Proces zostanie odblokowany gdy inny proces zwróci jednostkę zasobu.

1. W systemie istnieją dwie grupy procesów – producenci i konsumenci oraz bufor na elementy.
2. Producenci produkują pewne elementy i umieszczają je w buforze.
3. Konsumenci pobierają elementy z bufora i je konsumują.
4. Producenci i konsumenci przejawiają swą aktywność w nie dających się określić momentach czasu.
5. Bufor ma pojemność na N elementów.

Należy prawidłowo zorganizować pracę systemu.

1. Gdy są wolne miejsca w buforze producent może tam umieścić swój element. Gdy w buforze brak miejsca na elementy producent musi czekać. Gdy wolne miejsca się pojawiają producent zostanie odblokowany.
2. Gdy w buforze są jakieś elementy konsument je pobiera. Gdy brak elementów w buforze konsument musi czekać. Gdy jakiś element się pojawi, konsument zostanie odblokowany.

Bufor zorganizowany może być na różnych zasadach.

1. Kolejka FIFO (bufor cykliczny).
2. Kolejka LIFO (stos).

Uwaga:

Umieszczanie / pobieranie elementu z bufora jest sekcją krytyczną.

10.2 Semafor

Semafor jest obiektem systemu operacyjnego służącym do kontrolowania dostępu do ograniczonego zasobu. Semafor jest szczególnie przydatny w środowisku gdzie wiele procesów lub wątków komunikuje się przez wspólną pamięć.

Definicja semafora.

Semafor S jest obiektem systemu operacyjnego z którym związany jest licznik L zasobu przyjmujący wartości nieujemne. Na semaforze zdefiniowane są *atomowe* operacje `sem_init`, `sem_wait` i `sem_post`.

Podano je w poniższej tabeli.

Operacja	Oznaczenie	Opis
Inicjacja semafora S	<code>sem_init(S,N)</code>	Ustawienie licznika semafora S na początkową wartość N .
Zajmowanie	<code>sem_wait(S)</code>	Gdy licznik L semafora S jest dodatni ($L > 0$) zmniejsz go o 1 ($L = L - 1$). Gdy licznik L semafora S jest równy zero ($L = 0$) zablokuj proces bieżący.
Sygnalizacja	<code>sem_post(S)</code>	Gdy istnieje jakiś proces oczekujący na semaforze S to odblokuj jeden z czekających procesów. Gdy brak procesów oczekujących na semaforze S zwiększ jego licznik L o 1 ($L = L + 1$).

Definicja operacji wykonywanych na semaforze

Uwaga:

1. Semafor nie jest liczbą całkowitą na której można wykonywać operacje arytmetyczne .
2. Operacje na semaforach są operacjami atomowymi.

```
sem_wait(S) atomic {                sem_post (S)atomic {
  if(Licznik L sem. S dodatni){      if(Istnieje proc.czek. na zasób) {
    L=L-1;                            Odblokuj jeden z czek. procesów
  } else {                            } else {
    Zawieś proces bieżący             L=L+1;
  }                                    }
}
```

Definicja 10-1 Operacje sem_wait i sem_post w pseudokodzie

Niezmienność semafora

Aktualna wartość licznika L semafora S spełnia następujące warunki:

1. Jest nieujemna czyli: $L \geq 0$
2. Jego wartość wynosi: $L = N - \text{Liczba_operacji}(\text{sem_wait}) + \text{Liczba_operacji}(\text{sem_post})$. (N jest wartością początkową licznika).

Semafor binarny

W semaforze binarnym wartość licznika przyjmuje tylko dwie wartości: 0 i 1.

Rodzaje semaforów

Wyróżniamy następujące rodzaje semaforów:

1. Semafor ze zbiorem procesów oczekujących (*ang. Blocked-set Semaphore*) – Nie jest określone który z oczekujących procesów ma być wznowiony.
2. Semafor z kolejką procesów oczekujących (*ang. Blocked-queue Semaphore*) – Procesy oczekujące na semaforze umieszczone są w kolejce FIFO.

Uwaga!

Pierwszy typ semafora nie zapewnia spełnienia warunku zagłodzenia.

10.3 Zastosowania semaforów

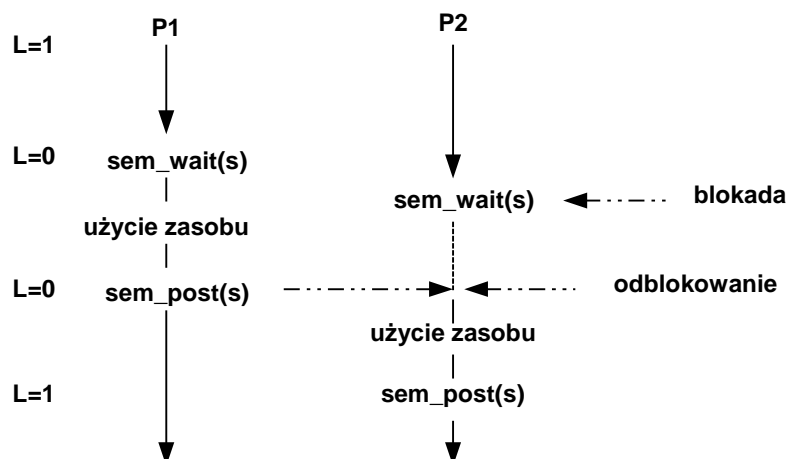
Implementacja wzajemnego wykluczania

```
sem_t S; // Deklaracja semafora
sem_init(&S, 1); // Inicjacja semafora

Proces1 {
do {
    Sekcja_lokalna;
    sem_wait(&S);
    Sekcja_krytyczna;
    sem_post(&S);
} while(1);
}

Proces2 {
do {
    Sekcja_lokalna;
    sem_wait(&S);
    Sekcja_krytyczna;
    sem_post(&S);
} while(1);
}
```

Program 10-1 Przykład zastosowania semafora do ochrony sekcji krytycznej

Rys. 10-1 Przebieg operacji blokowania

Rozwiązanie problemu producenta – konsumenta

```

#define BufSize 8 // Bufor ma 8 elementów
RecType Buffer[BufSize]; // Bufor na elementy
sem_t Mutex; // Ochrona bufora
sem_t Puste; // Wolne bufory
sem_t Pelne; // Zajete bufory
int count; // Wskaźnik bufora

// Kod wątku producenta ----- // Kod wątku konsumenta -----
producent(void) { konsument(void) {
    RecType x; RecType x;
    do { do {
        ...
        produkcja rekordu x;
        // Czekaj na wolny bufor
        sem_wait(Puste);
        sem_wait(Mutex);
        // Umieść element x w buforze
        Buffer[count] = x;
        count++;
        sem_post(Mutex);
        // Pojawił się nowy element
        sem_post(Pelne);

    } while(1);
}

main(void) {
    count = 0;
    sem_init(&Puste, BufSize); // Inicjacja semafora Puste
    sem_init(&Pelne, 0); // Inicjacja semafora Pelne
    sem_init(&Mutex, 1); // Inicjacja semafora Mutex
    pthread_create(..., &producent, ...); // Start K wątków producenta
    ..
    pthread_create(..., &konsument, ...); // Start L wątków konsumenta
    ..
}

```

Program 10-2 Rozwiązanie problemu producenta – konsumenta za pomocą semaforów.

11. Semafony w standardzie POSIX

Wyróżnione są tu dwa typy semaforów:

1. Semafony nienazwane
2. Semafony nazwane

Semafony nienazwane nadają się do synchronizacji wątków w obrębie jednego procesu. Dostęp do semafora nienazwanego następuje poprzez jego adres. Może on być także użyty do synchronizacji procesów o ile jest umieszczony w pamięci dzielonej.

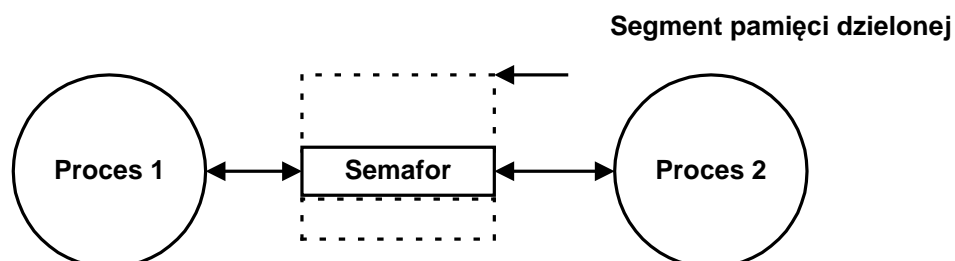
Dostęp do semaforów nazwanych następuje poprzez nazwę. Ten typ semaforów bardziej nadaje się synchronizacji procesów niż wątków. Semafony nienazwane działają szybciej niż nazwane.

sem_open	Utworzenie semafora nazwanego
sem_init	Inicjacja semafora
sem_wait	Czekanie na semaforze
sem_trywait	Pobranie zasobu
sem_timedwait	Czekanie z przeterminowaniem
sem_post	Sygnalizacja
sem_getvalue	Pobranie wartości licznika semafora – funkcja
sem_close	Zamknięcie semafora
sem_unlink	Kasowanie semafora

Tab. 11-1 Operacje semaforowe w standardzie POSIX

Semafony nienazwane

Dostęp do semafora nienazwanego następuje po adresie semafora. Stąd nazwa semafor nienazwany.

Deklaracja semafora

Przed użyciem semafora musi on być zadeklarowany jako obiekt typu `sem_t` a pamięć używana przez ten semafor musi zostać mu jawnie przydzielona.

O ile semafor ma być użyty w różnych procesach powinien być umieszczony w wcześniej zaalokowanej pamięci dzielonej.

1. Utworzyć segment pamięci za pomocą funkcji `shm_open`.
2. Określić wymiar segmentu używając funkcji `ftruncate`.
3. Odwzorować obszar pamięci wspólnej w przestrzeni danych procesu - `mmap`.

Inicjacja semafora - funkcja `sem_init`

Przed użyciem semafor powinien być zainicjowany.

```
int sem_init(sem_t *sem, int pshared, unsigned value)
```

sem	Identyfikator semafora (wskaźnik na strukturę w pamięci)
pshared	Gdy wartość nie jest zerem semafor może być umieszczony w pamięci dzielonej i dostępny w wielu procesach
value	Początkowa wartość semafora

Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Czekanie na semaforze – funkcja `sem_wait`

Funkcja ta odpowiada omawianej wcześniej operacji `sem_wait(S)`. Prototyp funkcji jest następujący:

```
int sem_wait(sem_t *sem)
```

sem	Identyfikator semafora
------------	------------------------

Gdy licznik semafora jest nieujemny funkcja zmniejsza go o 1. W przeciwnym przypadku proces bieżący jest zawieszany. Zawieszony proces może być odblokowany przez procedurę `sem_post` wykonaną w innym procesie lub sygnał. Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Ograniczone czasowo czekanie na semaforze – funkcja `sem_timedwait`

Funkcja ta jest wersją operacji `sem_wait(S)`. Prototyp funkcji jest następujący:

```
int sem_timedwait(sem_t *sem, struct timespec
timeout)
```

sem Identyfikator semafora

timeout Specyfikacja przeterminowania – czas absolutny

Gdy licznik semafora jest nieujemny funkcja zmniejsza go o 1. W przeciwnym przypadku proces bieżący jest zawieszany.

Zawieszony proces może być odblokowany przez procedurę `sem_post` wykonaną w innym procesie, sygnał, lub system operacyjny, gdy po upływie czasu `timeout` zawieszony proces nie zostanie inaczej odblokowany.

Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Gdy wystąpił timeout kod błędu `errno` wynosi `ETIMEDOUT`

```
struct timespec {
    time_t tv_sec; // Sekundy
    long tv_nsec; // nanosekundy
}
```



```
#include <stdio.h>
#include <semaphore.h>
#include <time.h>

main(){
    struct timespec tm;
    sem_t sem;
    int i=0;
    sem_init( &sem, 0, 0);
    do {
        clock_gettime(CLOCK_REALTIME, &tm);
        tm.tv_sec += 1;    i++;
        printf("i=%d\n",i);
        if (i==10) {
            sem_post(&sem);
        }

    } while(sem_timedwait(&sem,&tm) == -1 );
    printf("Semafor zwolniony po %d probach\n", i);
    return;
}
```

Program 11-1 Przykład wykorzystania semafora z przeterminowaniem

Nieblokujące pobranie zasobu

Funkcja ta podobna jest do operacji `sem_wait(S)`. Prototyp funkcji jest następujący:

```
int sem_trywait(sem_t *sem)
```

sem Identyfikator semafora

Gdy licznik semafora jest nieujemny funkcja zmniejsza go o 1. W przeciwnym przypadku funkcja zwraca -1 i proces bieżący nie jest zawieszany.

Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Sygnalizacja na semaforze – funkcja sem_post

Funkcja ta odpowiada omawianej wcześniej operacji sem_post(S). Prototyp funkcji jest następujący:

```
int sem_post(sem_t *sem)
```

sem Identyfikator semafora

Jeśli jakikolwiek proces jest zablokowany na tym semaforze przez wykonanie funkcji **sem_wait** zostanie on odblokowany. Gdy brak procesów zablokowanych licznik semafora zwiększany jest o 1. Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Pobranie wartości licznika semafora – funkcja sem_getvalue

```
sem_getvalue(sem_t *sem, int *sval)
```

sem Identyfikator semafora

sval Wartość licznika semafora

Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

Uwaga!

Nie stosować konstrukcji pobierz, testuj, działaj. Musi to być operacja atomowa.

Kasowanie semafora – funkcja sem_destroy

Semafor kasuje się przy pomocy funkcji :

```
int sem_destroy(sem_t *sem)
```

sem Identyfikator semafora

Gdy jakieś procesy są zablokowane na tym semaforze, zostaną one odblokowane i operacja **sem_destroy** zakończy się błędem.

Semafor nazwany

Semafor nazwany identyfikowany jest w procesach poprzez jego nazwę.

Na semaforze nazwanym operuje się tak samo jak na semaforze nienazwanym z wyjątkiem funkcji otwarcia i zamknięcia semafora.

Otwarcie semafora – funkcja `sem_open`

Aby użyć semafora nazwanego należy uzyskać do niego dostęp poprzez funkcję:

```
sem_t *sem_open(const char *sem_name, int oflags,  
[int mode, int value])
```

sem_name Nazwa semafora, powinna się zaczynać od znaku „/”.

oflags Flagi trybu tworzenia i otwarcia: `O_RDONLY`, `O_RDWR`, `O_WRONLY`. Gdy semafor jest tworzony należy użyć flagi `O_CREAT`

mode Prawa dostępu do semafora – takie jak do plików. Parametr jest opcjonalny.

value Początkowa wartość semafora. Parametr jest opcjonalny

Funkcja zwraca identyfikator semafora.

Semafor widoczny jest w katalogu `/dev/sem`.

Funkcja tworzy semafor gdy nie był on wcześniej utworzony i otwiera go.

Semafor nienazwany widoczny jest w katalogu

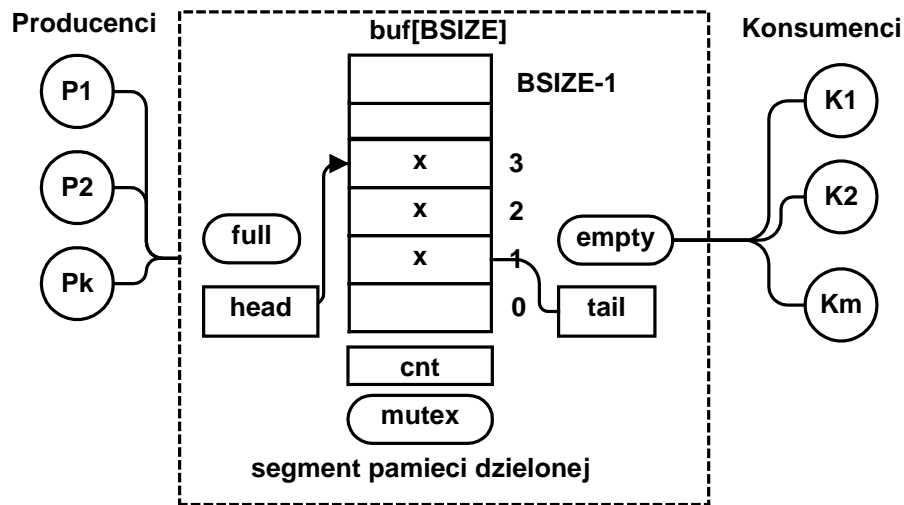
Zamykanie semafora nazwanego – funkcja `sem_close`

Semafor zamyka się poprzez wykonanie funkcji:

```
int sem_close( sem_t * sem )
```

Funkcja zwalnia zasoby semafora i odblokowuje procesy które są na nim zablokowane. Funkcja zwraca 0 gdy sukces, -1 gdy błąd.

11.1 Rozwiązanie problemu producenta i konsumenta – semafony nienazwane


```
#include <sys/mman.h>
#include <fcntl.h>
#include <semaphore.h>
#define BSIZE      4    // Rozmiar bufora
#define LSIZE      80   // Dlugosc linii
typedef struct {
    char buf[BSIZE][LSIZE];
    int head;
    int tail;
    int cnt;
    sem_t mutex;
    sem_t empty;
    sem_t full;
} bufor_t;

main(int argc, char *argv[]) {
    int i, stat, k, pid, size, fd, res;
    bufor_t *wbuf;
    char c;
    // Utworzenie segmentu -----
    shm_unlink("bufor");
    fd = shm_open("bufor", O_RDWR | O_CREAT, 0774);
    if (fd == -1) {
        perror("open"); exit(-1);
    }

    printf("fd: %d\n", fd);
    size = ftruncate(fd, sizeof(bufor_t));
    if (size < 0) { perror("trunc"); exit(-1); }
    // Odzworowanie segmentu fd w obszar pamieci procesow
```

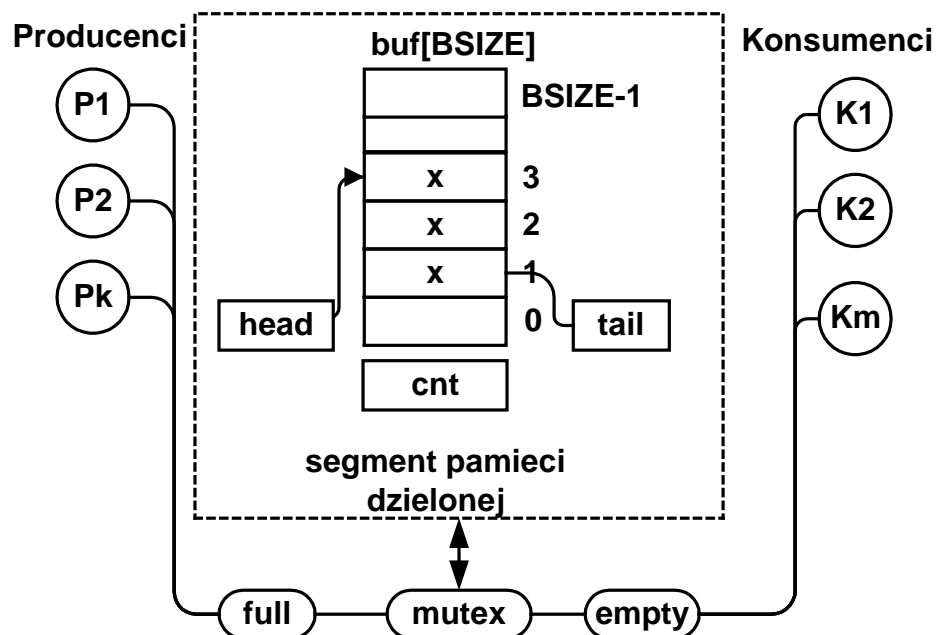
```
wbuf = (bufor_t *)mmap(0, sizeof(bufor_t)
    ,PROT_READ|PROT_WRITE,MAP_SHARED, fd, 0);
if(wbuf == NULL) {perror("map"); exit(-1); }

// Inicjacja obszaru -----
wbuf->cnt = 0;
wbuf->head = 0;
wbuf->tail = 0;
if(sem_init(&(wbuf->mutex),1,1)){
    perror("mutex");exit(0);
}
if(sem_init(&(wbuf->empty),1,BSIZE)) {
    perror("empty"); exit(0);
}
if(sem_init(&(wbuf->full),1,0)) {
    perror("full"); exit(0);
}
// Tworzenie procesow -----
if(fork() == 0) { // Producent
    for(i=0;i<10;i++) {
        // printf("Producent: %i\n",i);
        printf("Producent - cnt:%d head: %d tail: %d\n",
            wbuf->cnt,wbuf->head,wbuf->tail);
        sem_wait(&(wbuf->empty));
        sem_wait(&(wbuf->mutex));
        sprintf(wbuf->buf[wbuf->head],"Komunikat %d",i);
        wbuf->cnt ++;
        wbuf->head = (wbuf->head +1) % BSIZE;
        sem_post(&(wbuf->mutex));
        sem_post(&(wbuf->full));
        sleep(1);
    }
    shm_unlink("bufor");
    exit(i);
}
// Konsument -----
for(i=0;i<10;i++) {
    printf("Konsument - cnt: %d odebrano %s\n",wbuf->cnt
        ,wbuf->buf[wbuf->tail]);
    sem_wait(&(wbuf->full));
    sem_wait(&(wbuf->mutex));
    wbuf->cnt --;
    wbuf->tail = (wbuf->tail +1) % BSIZE;
    sem_post(&(wbuf->mutex));
    sem_post(&(wbuf->empty));
    sleep(1);
}
```

```
pid = wait(&stat);  
shm_unlink("bufor");  
sem_close(&(wbuf->mutex));  
sem_close(&(wbuf->empty));  
sem_close(&(wbuf->full));  
return 0;  
}
```

Przykład 11-1 Rozwiązanie problemu producenta i konsumenta za pomocą semaforów nienazwanych

11.2 Rozwiązanie problemu producenta i konsumenta – semafony nazwane


```
#include <sys/mman.h>
#include <fcntl.h>
#include <semaphore.h>
#define BSIZE      4    // Rozmiar bufora
#define LSIZE      80   // Dlugosc linii

typedef struct { // Obszar wspólny
    char buf[BSIZE][LSIZE];
    int head;
    int tail;
    int cnt;
} bufor_t;

main(int argc, char *argv[]) {
    int i, stat, k, pid, size, fd, res;
    bufor_t *wbuf;
    char c;
    sem_t *mutex;
    sem_t *empty;
    sem_t *full;

    // Utworzenie segmentu -----
    shm_unlink("bufor");
    if((fd=shm_open("bufor", O_RDWR|O_CREAT, 0774)) == -1){
        perror("open"); exit(-1);
    }
    printf("fd: %d\n", fd);
```

```
size = ftruncate(fd, BSIZE);
if(size < 0) {perror("trunc"); exit(-1); }
// Odzworowanie segmentu fd w obszar pamieci procesow
wbuf = ( bufor_t *)mmap(0,BSIZE, PROT_READ|PROT_WRITE,
        MAP_SHARED, fd, 0);
if(wbuf == NULL) {perror("map");  exit(-1); }

// Inicjacja obszaru -----
wbuf-> cnt = 0;
wbuf->head = 0;
wbuf->tail = 0;

// Utworzenie semaforow -----
mutex = sem_open("mutex",O_CREAT,S_IRWXU,1);
empty = sem_open("empty",O_CREAT,S_IRWXU,BSIZE);
full  = sem_open("full",O_CREAT,S_IRWXU,0);

// Utworzenie procesow -----
if(fork() == 0) { // Producent
    for(i=0;i<10;i++) {
        // printf("Producent: %i\n",i);
        sem_wait(empty);
        sem_wait(mutex);
        printf("Producent - cnt:%d head: %d tail: %d\n",
                wbuf-> cnt,wbuf->head,wbuf->tail);
        sprintf(wbuf->buf[wbuf->head],"Komunikat %d",i);
        wbuf-> cnt ++;
        wbuf->head = (wbuf->head +1) % BSIZE;
        sem_post(mutex);
        sem_post(full);
        sleep(1);
    }
    shm_unlink("bufor");
    exit(i);
}
```



```
// Konsument -----  
for(i=0;i<10;i++) {  
    sem_wait(full);  
    sem_wait(mutex);  
    printf("Konsument - cnt: %d odebrano %s\n",  
          wbuf->cnt,wbuf->buf[wbuf->tail]);  
    wbuf->cnt --;  
    wbuf->tail = (wbuf->tail +1) % BSIZE;  
    sem_post(mutex);  
    sem_post(empty);  
    sleep(1);  
}  
pid = wait(&stat);  
shm_unlink("bufor");  
sem_close(mutex);    sem_close(empty); sem_close(full);  
sem_unlink("mutex"); sem_unlink("empty");  
sem_unlink("full");  
return 0;  
}
```

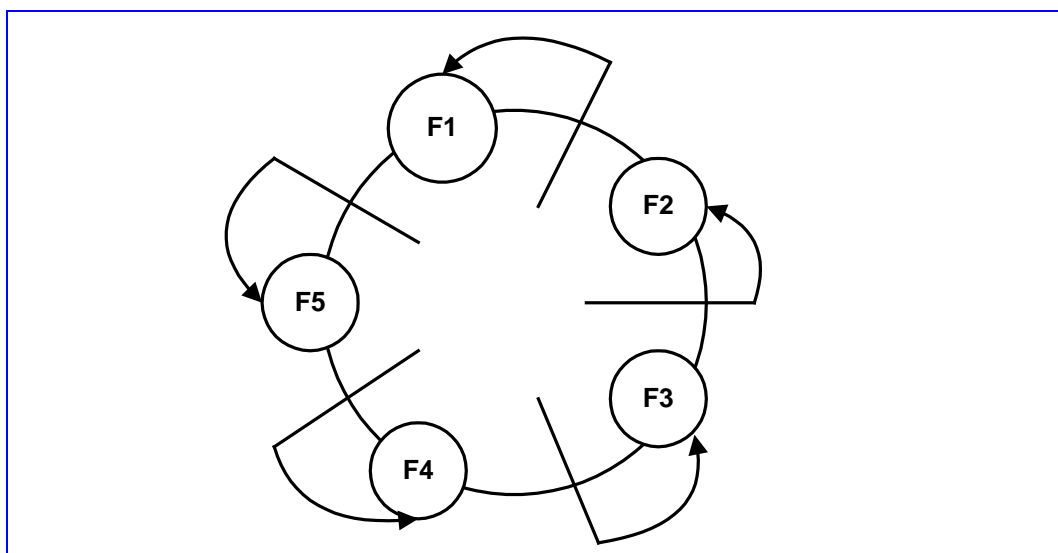
Przykład 11-2 Rozwiązanie problemu producenta i konsumenta za pomocą semaforów nazwanych

11.3 Problem pięciu uczujących filozofów

Przy okrągłym stole siedzi pięciu filozofów. Zajmują się oni naprzemiennie tylko dwoma czynnościami - myśleniem i jedzeniem. Do jedzenia filozof potrzebuje dwu widelców. Gdy filozof otrzyma dwa widelce je, a następnie odkłada obydwa widelce. Problem polega na takim zorganizowaniu pracy filozofów aby spełnione były warunki:

- Filozof je wtedy gdy zdobędzie dwa widelce.
- Dwu filozofów nie może trzymać tego samego widelca.
- Każdy z filozofów musi się w końcu najeść (nie zostanie zagłodzony).

Dodatkowym wymaganiem jest efektywność rozwiązania. Znaczy to że nie należy blokować aktywności filozofa gdy nie jest to konieczne dla spełnienia poprzednich warunków.

Rys. 11-1 Ilustracja problemu pięciu uczujących filozofów

A. Rozwiązanie z możliwością blokady:

1. Filozof czeka aż będzie wolny lewy widelec i podnosi go.
2. Filozof czeka aż będzie wolny prawy widelec i podnosi go.
3. Filozof je.
4. Filozof odkłada obydwa widelce.
5. Filozof myśli.

Jeżeli w pewnej chwili każdy z filozofów podniesie lewy widelec i będzie czekał na prawy nigdy go nie otrzyma gdyż algorytm przewiduje zwolnienie widelców po zakończeniu jedzenia. Nastąpi zakleszczenie.

B. Rozwiązanie z możliwością zagłodzenia:

1. Filozof czeka aż będą wolne oba widelce i podnosi je (musi to być operacja niepodzielna).
2. Filozof je.
3. Filozof odkłada obydwie widelce.
4. Filozof myśli.

Może się tak zdarzyć że filozof będzie miał bardzo żarłocznych sąsiadów z których w każdej chwili jeden z nich je. W takim przypadku filozof zostanie zagłodzony.

C. Rozwiązanie poprawne

1. Potrzebny jest arbiter zewnętrzny (nazywany lokajem) który dba o to aby jednej chwili najwyżej czterech filozofów konkurowało o widelce.
2. Dalej postępujemy jak w przypadku A.

```
#include <stdio.h>
#include <pthread.h>
#include <semaphore.h>
#define N 10 /* Liczba prob          */
#define P 5  /* Liczba filozofow*/

typedef enum { False=0, True=1 } bool ;

sem_t lokaj;
sem_t widelec[P];
bool Wybor ;

void *filozof(void *ptr) {
    int res,i, k = *((int *) ptr);
    printf("start filozofa %d\n",k);
    for(i = 1; i <= N; i++) {
        printf("Filozof %d mysli krok %d\n", k, i);
        if(Wybor) {
            sem_wait(&lokaj) ;
        }
        sem_wait(&widelec[k]) ;
        sem_wait(&widelec[(k+1) % P]) ;
        printf("Filozof %d je krok %d\n", k, i);
        res = sched_yield();
        sem_post(&widelec[k]) ;
        sem_post(&widelec[(k+1) % P]) ;
        if(Wybor) {
            sem_post(&lokaj) ;
        }
    }
    pthread_exit(0);
}

int main(int argc, char * argv[]) {
    int i, targ[P];
    pthread_t thread[P];
    if(argc < 2) {
        printf("podaj argument 0-brak lokaja, 1-jest\n");
        return 0;
    }
    sem_init(&lokaj, 0, P-1);
    Wybor = atoi(argv[1]); /* Lub 0 gdy nie ma lokaja */
    printf("Wybor=%s\n", (Wybor?"true":"false"));
    for(i=0;i<P;i++) {
        sem_init(&widelec[i], 0, 1);
    }
    for(i=0;i<P;i++) {
        targ[i] = i;
        pthread_create(&thread[i], NULL, &filozof,
            (void *) &targ[i]);
    }
}
```

```
    for(i=0;i<P;i++) {  
        pthread_join(thread[i], NULL);  
    }  
    for(i=0;i<P;i++) {  
        sem_destroy(&widelec[i]);  
    }  
    sem_destroy(&lokaj);  
    return 0;  
}
```

Przykład 11-3 Problem 5 filozofów